संत साहित्यातील सामाजिक बंडखोरी

आकलन आणि चिकित्सा

संपादक

डॉ. कल्पना एस. बोरकर

Govt. College of Arts & Science Aurangabad

PRINCIPAL
Govt. College of Arts & Science
Aurangabad

विजय प्रकाशन

संत साहित्यातील सामाजिक बंडखोरी : आकलन आणि चिकित्सा
संपादक : डॉ. कल्पना एस. बोरकर

प्रकाशक
सचिन जगदीश उपाध्याय
विजय प्रकाशन
हनुमान गल्ली, सीताबर्डी,
नागपूर ४४००१२
☎ (०७१२) २५३०५३९
E-mail : info@vijayprakashan.com
Website : www.vijayprakashan.com

© सुरक्षित

मुद्रणस्थळ
रवीन्द्र आर्टस्
नागपूर ४४००१२

मुखपृष्ठ
संतुक गोलेगावकर

प्रथम आवृत्ती
२ जानेवारी २०१९

किंमत ४५० ₹

ISBN 978-93-87042-52-0

PRINCIPAL
Govt. College of Arts & Science
Aurangabad

मनोगत

'संत साहित्यातील सामाजिक बंडखोरी' या विषयावर आयोजित चर्चासत्राच्या निमित्ताने 'संत साहित्यातील सामाजिक बंडखोरी : आकलन आणि चिकित्सा' हा ग्रंथ प्रकाशित करताना आम्हाला विशेष आनंद होत आहे. प्राचीन काळापासून सर्वाधिक महत्त्वाचा ठरलेला वाङ्मयप्रकार म्हणून साहित्याचा उल्लेख करावा लागतो. या वाङ्मय प्रकारात अनेक संतांनी योगदान दिले आहे. अनेक वर्षाची परंपरा लाभलेला हा वाङ्मयप्रकार आज विविधांगाने विकसित झाला आहे.

'जगी दिसती विभक्त धर्म । परि सर्वाचे एकची वर्म, विश्वधारणेचा मार्ग उत्तम । सद्धर्म तोचि ।' सर्व संतांनी मानवाच्या कल्याणाचाच विचार सांगितला. त्यांनी फक्त विचार सांगितला नाही तर दीन दुःखितांची सेवाही केली. म्हणूनच त्यांना देवत्व प्राप्त झाले पण स्वार्थी लोकांनी त्यांना धर्म पंथाच्या चार भिंतीत अडकवून त्यांच्या नावाने आपला स्वार्थ साधण्याचा प्रयत्न केला. आता तर भारतासारख्या महान देशात या संताना राजकारणासाठी वापरण्याचे कुटिल पापही होत आहेत म्हणूनच या संताचे विचार समजून घेण्यासाठी चर्चासत्राच्या निमित्ताने ग्रंथाचे प्रकाशन करण्याचे ठरविले.

संतसाहित्यामध्ये कर्मकांडाविरुद्ध बंड, जनसामान्यविषयी कळवळा, भाषेचा ज्वलंत अभिमान, *'दुरिताचे तिमिर'* नष्ट करून तेथे *'ज्ञानाची पन्हे'* उघडण्याचा जाणीवपूर्वक प्रयत्न जसा दिसतो तसा 'कळहंसा कळवळा' आणणाऱ्या आपल्या बोलांच्या रंगातून रसिकमनाला काव्यानंद देण्याची जाणीवही दृष्टीस पडते. अभंगातील सात्विकतेपासून लावणीतील रसिकतेपर्यंत मानवी जीवनाच्या अनेक अंगाचे व प्रवृत्तीचे दर्शन संत साहित्यातून पाहायला मिळते. मराठी मन आणि मराठी संस्कृती यांचा जीवनपट पाहायचा असेल तर 'संत साहित्य' हेच एक उत्तम साहित्य आहे असे असले तरी,

'भले तरी देऊ कासेची लंगोटी ।
नाठाळाचे माथी । हाणू काठी ।'

अनुक्रमणिका

- संत साहित्यातील सामाजिक बंडखोरी । डॉ. राजन गवस १
- संत साहित्यातील सामाजिक बंडखोरी । डॉ. अक्षयकुमार काळे ५
- बिजभाषण । प्रा. वसंत आबाजी डहाके १३
- संतांची सामाजिक बंडखोरी । डॉ. अलका गायकवाड २२
- संत साहित्यातील सामाजिक बंडखोरी । डॉ. राजेंद्र नाईकवाडे २७
- स्त्री संत साहित्यातील सामाजिक बंडखोरी । डॉ. पद्मरेखा धनकर ३८
- महाराजांच्या सामाजिक बंडखोरीतील द्रष्टेपण । डॉ. सुधा लक्ष्मणराव पेशकर ४४
- संत चोखामेळा : सामाजिक विषमतेविरुद्ध भक्तियुक्त बंडाचे प्रतीक । हेमराज डी. निखाडे / राहुल राऊत ५२
- संत बसवेश्वरांच्या साहित्यातील सामाजिक बंडखोरी । डॉ. जनार्दन काटकर ६१
- कबिरांची परखड वाणी । डॉ. देवमन द. कामडी ६६
- ''गोरगरिबांत देव शोधणारा आधुनिक संत गाडगेबाबा'' । प्रा. सूरज गोंडाणे ७४
- संत साहित्य आणि सामाजिक परिवर्तन । डॉ. भूषण रामटेके ८२
- संत साहित्यातील सामाजिक बंडखोरी । डॉ. राखी जाधव ८६
- संत एकनाथांच्या भारूडातील सामाजिक बंडखोरी । डॉ. महेश बापुरावजी जोगी ९३
- संत तुकडोजी महाराजांच्या साहित्यातील सामाजिक बंडखोरी । प्रा. बलदेव थावरा राठोड ९९
- संत तुकारामांचे समाज प्रबोधन । प्रा. डॉ. सौ. शुभांगी परांजपे (डोरले) १०४
- विदर्भातील संतांची सामाजिक दृष्टी । प्रा. डॉ. दत्तात्रय बाजीराव वाटमोडे १०९
- समर्थ रामदासांची स्त्रीविषयक भूमिका । प्रा. डॉ. सौ. अलका बडगे ११५
- आध्यात्मिक बुवाबाजी आणि संत तुकारामांचे विचारधन । प्रा. नरेश दे. आंबिलकर १२३

- सामाजिक बंडखोरी आणि संताचे साहित्य । डॉ. संगीता अरुण खुरद १३०
- महानुभाव साहित्यातील सामाजिक : आकलन आणि चिकित्सा । डॉ. विजया जी. राऊत १३९
- ''मराठी साहित्यातील संतांची सामाजिक बंडखोरी'' । डॉ. मनीष कान्हा चव्हाण १४४
- संत साहित्यातील सामाजिक बंडखोर : संत गाडगेबाबा । रतन व. लांडगे १५०
- संत वाटिकेतील सामाजिक बंडखोरी । डॉ. सुधाकर एम. बोरकर १५२
- मराठी संतांची सामाजिक बंडखोरी । प्रा. रवींद्र महादेव ठाकरे १५७
- संत चोखामेळा, सोयराबाई आणि कर्ममेळा यांच्या साहित्यातील सामाजिक बंडखोरी । अमित वासुदेव गजभिये १६४
- मीराबाई : संयत क्रांतीचे स्वरूप । प्रा. डॉ. अंजली मुकुंद पांडे-जोशी १७१
- ''समाजक्रांतिकारक तुकाराम'' । डॉ. माधव सोनेकर १७६
- संत आणि सामाजिक बंडखोरी । प्रा. डॉ. भूषण रा. बंड १८२
- संत जनाबाईंच्या अभंगातील स्त्रीमनाचा आर्तनाद । डॉ. प्रज्ञा निनावे १८७
- महानुभाव पंथाची सामाजिक बंडखोरी । डॉ. प्रीती किशोर उमाठे १९२
- संत तुकाराम व बसवेश्वरांच्या साहित्यातील सामाजिक बंडखोरी । डॉ. रेखा एम. शेरकर १९७
- 'संत साहित्यातील सामाजिक बंडखोरी' । डॉ. निता उ. मेश्राम २०२
- तुकारामांच्या अभंगातील सामाजिक बंडखोरी । डॉ. कल्पना एस. बोरकर २०७
- संत आणि सामाजिक बंडखोरी । डॉ. सौ. सुप्रिया पेंढारी २१७
- संताची सामाजिक बंडखोरी । प्रा. डॉ. राजेश रमेश दिपटे २२३
- संत साहित्यातील सामाजिक बंडखोरी । प्रा. कोकिळा गोल्हर २२७
- तुकोबांचे अभंग : सामाजिक मूल्यांचे अधिष्ठान । प्रा. विनोद एल. हटवार २३७
- ''करीता भेद असा का सकळा'' । प्रा. डॉ. ज्ञानेश्वर सुदामजी गहुकर २४३
- संत साहित्यातील सामाजिक बंडखोरी : संत तुकाराम । प्रा. नवाजी घरत २५०
- संत साहित्यातील सामाजिक बंडखोरी आणि राष्ट्रसंत । डॉ. लता खापरे २५४

PRINCIPAL
Govt. College of Arts & Science
Aurangabad